

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»
XIX Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XX Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**PROCEEDINGS
of the XX International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2025»**

**2025
Астана**

УДК 001(06)
ББК 72я631
F96

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2025» студенттер мен жас ғалымдардың
XX Халықаралық ғылыми конференциясы = XX Международная
научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE
BILIM – 2025» = The XX International Scientific Conference for
students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2025». – Астана:
– 3813 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-08-5373-7

**Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас
ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті
мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.**

**The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young
researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities. В сборник
вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по
актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.**

УДК 001(06)
ББК 72я431
F96

ISBN 978-601-08-5373-7

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2025

1836.	Мухтар А.З.	Тұрақты логистиканың болашағы: жасыл технологиялар мен инновациялар	7802
1837.	Өміржан Д.С.	Международный транспортный коридор «Север-Юг»: перспективы и вызовы	7807
1838.	Пулатов М.М., Пулатова М.Ж.	Способы усиления пропускной и провозной способности железнодорожного участка Ангрэн – Пап	7812
1839.	Смагулова А.Е.	Преимущества и вызовы применения технологии Блокчейн в логистике	7815
1840.	Серикова Д.Б.	Көлік-логистика саласындағы цифрлық экожүйелерді қалыптастыру және дамыту. (Қазақстандық логистикалық кәсіпорындар мысалында)	7820
1841.	Солод А.И.	Повышение безопасности движения на основе применения кольцевых пересечений	7826
1842.	Темирханұлы Т.	Повышение качества транспортного обслуживания пассажиров	7829
1843.	Тохиров О.З., Рустамжонов Б.Э.	Определение количества приемо-отправочных путей железнодорожной грузовой станции «К» в условиях увеличения объемов перевозок	7833
1844.	Шаймардан Д.Т.	Қойма логистикасындағы заманауи ақпараттық технологиялар	7836
1845.	Шүрекен Д.А., Алтаев Н.С.	Цифрлық трансформация жағдайында логистикалық процестерді оңтайландыру	7839

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 13 ОБРАЗОВАНИЕ

ПОДСЕКЦИЯ 13.1 ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ НА ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКАХ

1846.	Abdushukurova Zh. F., Aripbek S. B.	Is multilingualism making us more emotionally intelligent? A cognitive science perspective	7844
1847.	Akhan A., Berdibay D.	Six levels of thinking: applying bloom's taxonomy in education	7846
1848.	Akim A.	Digital tools in language learning:	7848

		advancing lexical-grammatical skills of secondary school students	
1849.	Ermekova R., Amzina K., Adambay Sh.	Methods of using icts in teaching english language in kazakhstan	7852
1850.	Baltabai S.K.	Top online platforms for improving listening skills in foreign language teaching	7856
1851.	Imangaliyeva M.	Analyzing the impact of open educational resources on academic achievement	7862
1852.	Kaldybay M.	Self - study in learning foreign language	7866
1853.	Konakbayeva A.B.	From conventional to multimodal reading: new approaches in teaching english	7869
1854.	Ryskulbek A. Kh., Kaliyeva A. A.	Modern innovations in teaching foreign languages	7873
1855.	Shander D.	The english language acquisition: Why are you still unable to speak it?	7878
1856.	Tangatar A.	The role of graphic organisers in teaching writing skills	7882
1857.	Yerbulatova Zh. M.	Modern innovations in teaching foreign languages	7886
1858.	Zhangabek A. O.	Digital storytelling in efl: enhancing writing and reading skills	7889
1859.	Абай Е. С.	Ағылшын тілі сабақтарында қолданылатын пікірталас әдісі туралы	7896
1860.	Акимбекова К.Ж.	Феномен фальшивой дружбы в рассказе оскара уайльда «преданный друг»	7898
1861.	Донбаева А. А.	Использование аутентичных текстовых материалов при обучении чтению в целях повышения мотивации к изучению иностранного языка	7903

1862.	Дүйсенғали Б. Ж., Ақылбаева Ж. Қ.	«Shadowing» (көлеңкелі қайталау) әдісінің білім беру құралы ретінде оқушылардың тыңдау және сөйлеу дағдыларын дамытуға әсері	7907
1863.	Жаңабай Д. А.	Оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамыту үшін көркем әдебиетті пайдалану	7910
1864.	Кайратова А. К.	Современные технологии в обучении иностранным языкам: инновации и перспективы	7912
1865.	Кульжин Қ. Н.	Повышение мотивации и учебной активности обучающихся через нейросетевые технологии в веб-приложениях	7915
1866.	Ма мырова Ф. Н.	Инновационные технологии в реализации когнитивно-лингвокультурологического подхода к обучению иностранным языкам в вузе	7919
1867.	Нәрібек Б. С.	Мектептегі ағылшын тілін оқыту үдерісіне мобильді құрылғыларды кіріктіру	7924

ПОДСЕКЦИЯ 13.2 КОНСОЛИДАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКИХ РЕСУРСОВ В ГЛОБАЛИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

1868.	Amirbekov M. M., Makhambetova Zh. T.	The problem of bullying among adolescents in the republic of kazakhstan	7926
1869.	Bektay N.S.	Review on the effectiveness of digital teaching tools in the school education process	7929
1870.	Kaliyeva A. A., Ryskulbek A. Kh.	Enhancing students' motivation and engagement through inquiry-based learning	7931
1871.	Tazhibay A. M.	Influence of professional guidance for the effective career choice	7937
1872.	Аубакирова С. Т.	Тілдік білім – құндылық бағдар қалыптастырудың маңызды құралы	7942
1873.	Амангелди Д.	Балалардың даму қабілеттіліктеріне деген кеңістікті қалыптастырудағы	7947

		шахмат ойынының маңызы	
1874.	Әшір А. С.	Аз қамтылған отбасындағы балаларды мектеп ортасына әлеуметтендіру	7950
1875.	Әшір А. Т.	Ерекше білім беру қажеттіліктері бар бастауыш сынып оқушыларын психологиялық қолдау	7953
1876.	Байтуған Г.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда цифрлық технологияларды пайдалану	7956
1877.	Гайсин А. И.	Сущность понятия «эмоциональное неблагополучие студентов»	7959
1878.	Горбунова К. В.	О психологической природе ценностных представлений как регуляторов поведения личности	7962
1879.	Дарбаева Г. Қ.	Цифрлық дәуірде педагог-психологтардағы кәсіби Стресс мәселелері	7966
1880.	Даулетқызы А.	Режиссерлік ойын арқылы баланың байланыстырып сөйлеуін дамыту	7969
1881.	Джаппарова Л.А.	Университет жағдайында шетел студенттерін әлеуметтік-педагогикалық қолдауды ұйымдастыру	7973
1882.	Дихан А. Б.	Жаңа форматтағы педагогиканың даму үрдісі мен мәселелері	7976
1883.	Ерқасым Н. Т.	Аз қамтылған отбасы балаларын әлеуметтік бейімдеудің педагогикалық шарттары	7980
1884.	Ермекова С. А.	Метанавық целеполагания: возможности развития через систему профессиональной ориентации	7984
1885.	Жапекова М. Н.	Жасөспірім оқушылардың әлеуметтік ортадағы қарым-қатынасына эмоционалды интеллекттің ықпалы	7988
1886.	Жумабай Ә. К.	Жеткіншектердің бос уақытын ұйымдастыру мәселелері	7993
1887.	Жумабекова Ф.	Синдром самозванца среди зуммеров: влияние цифровых технологий и социально-культурных факторов	7998
1888.	Задаев О. Т.	Болашақ әлеуметтік педагогтердің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру: теориялық және	8001

		практикалық аспектілер	
1889.	Исмаил Н.	Балалар үйіндегі жеткіншектерді еңбекке баулуды әлеуметтік-педагогикалық қолдаудың жүйесі	8003
1890.	Кабдуалиева А. Ж.	Корпоративная культура как инструмент повышения эффективности деятельности образовательной организации	8006
1891.	Кошенова М. М.	Ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынастың заманауи көрінісі	8011
1892.	Кудайбергенова А. Т.	Жасөспірімдердің оқу мотивациясын қалыптастыру мүмкіндіктері	8015
1893.	Кулдашева Н.У.	Студенттердің психологиялық денсаулығын зерттеу ерекшеліктері	8017
1894.	Кулдашева Н.У. Ырымбаева Н. А.	Болашақ педагогтардың цифрлық мәдениетін дамыту жолдары	8020
1895.	Кульмагамбетова Г. С.	Процесс ознакомления с предметным миром как инструмент развития словарного запаса у детей младшего дошкольного возраста	8023
1896.	Куршева А. В.	К проблеме влияния родительского стиля воспитания на развитие самооценки у детей	8028
1897.	Кусаинова Т. К.	Библиотерапия арқылы жеткіншектердің құндылық қатынастарын қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық негіздері	8032
1898.	Қабдулуахит М. Б.	Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу дағдарымын бағалау	8035
1899.	Лукашкина А. Т.	О некоторых психологических проблемах детской одаренности	8039
1900.	Моминова Г. М.	Творческий потенциал школьников как фактор успешной академической социализации	8043
1901.	Мұратқызы А., Байтана Ә. Е.	Театр педагогикасы тарихының оқушылардың бос уақытын ұйымдастыруда қолданылуы	8046
1902.	Мұратова Д. Т.	Арт-терапия әдістерімен жасөспірімдердің өзіндік қарым-	8051

		қатынасын оңтайландыру	
1903.	Нуриева Д. Р.	Цифровая трансформация педагогики: роль информационных технологий в повышении квалификации преподавателей	8055
1904.	Сабыржан А. Б.	Эмиль реджио педагогикасы негізінде балалардың байланыстырып сөйлеуін қалыптастырудың мүмкіндіктері (ересек топ)	8059
1905.	Сарқыт Е. М.	Ж.Аймауытовтың қазақ тілін оқыту әдістемесі: жаңартылған білім беру мазмұны және әлемдік әдістемелік ұстанымдармен сабақтастық	8062
1906.	Соколова К. И.	Исследование трудностей обучения студентов с СДВГ	8065
1907.	Спандияр П. Ж.	Инновациялық мектептер жағдайында жеткіншектердің мамандық таңдау мотивациясын қалыптастыру	8069
1908.	Сұлтанова А. Н.	Жобалық оқыту әдісі оқушылардың мотивациясын арттыру құралы ретінде	8072
1909.	Тайгарина А. Э.	Психикалық дамуы тежелуі бар бастауыш сынып оқушыларының инклюзивті ортаға бейімделу ерекшеліктері	8076
1910.	Тұрлыбаева Ж. С.	Шетелдік оқушыларды қазақстанның білім беру жағдайына бейімдеудің ерекшеліктері	8079
1911.	Туранова А. А.	Бейімдік дене шынықтыру арқылы аутизм синдромы бар балаларды әлеуметтік ортаға бейімдеу	8082
1912.	Хайруллина Д. Е.	Мектептегі кәсіби бағдар беру жұмысы негізінде жасөспірімдердің саналы кәсіп таңдауын жетілдіру	8085
1913.	Чикова И. В.	О некоторых аспектах развития субъектности студента вуза: реалии и перспективы	8094
1914.	Шарапатова Р. Ж.	Бесінші сынып оқушыларын негізгі мектепке бейімдеу	8097

**ПОДСЕКЦИЯ 13.3 АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВЫ
РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА**

1915.	Аблаева Н. М., Волчихин А.А.	Проблемы физического развития в современном мире у подростков.	8101
1916.	Актаева А.Г., Мысан В.В.	Использование современных технологий (виртуальная реальность (vr) и цифровые тренажеры) в обучении и подготовке спортсменов и учащихся в возрасте 16-21 года.	8104
1917.	Алдабергенова Ж.Б.	Күш төзімділікті дамыту маңызы.	8106
1918.	Амантаева А.Б.	Биологические ритмы стрелков: влияние режима дня на точность.	8107
1919.	Асылханова Л.Д.	Құзыреттілік тәсілін қолдану арқылы 8 сынып оқушыларының ағылшын тіліндегі биология бойынша білім сапасын арттыру.	8112
1920.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстан республикасындағы есірткілікті үгіттеу: журналистикалық зерттеу.	8115
1921.	Әшірбай Б.Қ.	Қазақстандағы есірткіге тәуелділіктің қазіргі бейнесі және жастардың пікірі.	8118
1922.	Бусурман Д. Қ.	Оптимизация тренировочного процесса в беге на средние и длинные дистанции для школьников.	8124
1923.	Бейсекеева А.	Особенности подготовки дзюдоистов к соревнованиям различного уровня.....	8127
1924.	Бактыбай Н.К.	Жас боксшылардың дене қасиеттерін жетілдіру әдістері.	8128
1925.	Бақытжан Н.	Қазақтың ұлттық ойындары арқылы ойлау қабілеттері дамыту.	8133
1926.	Бойцова З.	Влияние психологической подготовки на результаты спортсменов в стендовой стрельбе.	8136
1927.	Болатов Б.Б.	Бокспен айналысатын 10-12жастағы балалардың физикалық қасиеттерін дамыту әдістемесі.	8138
1928.	Гончарук А.А.	Современные тенденции предмета физическая культура в общеобразовательной школе.	8140
1929.	Гуралевич Н.	Роль капитана в организации командной игры в волейболе.	8142
1930.	Даулет Д. Қ.	Психологическая подготовка дзюдоистов на соревнованиях.	8144
1931.	Дәуренбек А.	Дене шынықтырудың адамның ақыл-ой қызметіне әсері.	8146

1932.	Достов И. Б.	Бес асық қазақ халқының ойыны және оның қазіргі қоғамдағы маңызы туралы.	8150
1933.	Дауменов А.Б., Хамзин С.О.	История развития бокса как спортивной дисциплины.	8153
1934.	Елшибек Б.Ч., Ем Н.С.	Влияние занятий физической культурой на развитие когнитивных функций у детей младшего школьного возраста (7-10 лет).	8155
1935.	Ержанқызы А.	Волейбол арқылы 11-12 жас аралығындағы жасөспірімдердің физикалық қасиеттері мен дене дамуын арттыру.	8158
1936.	Есіркеп Қ. Ж.	Бастауыш сыныпта ойыны арқылы балалардың логикалық ойлауын дамыту.	8160
1937.	Еспембетова Г.	Дене шынықтыру құралдарын қолданудың педагогикалық технологиялары көмегімен жас еркін күрескерлердің дене қасиеттерін дамыту.	8164
1938.	Жемпеисова Ә.	Дене тәрбиесі барысында үйрету және дамыту негіздері.	8165
1939.	Жолдубаев А.А., Кожегалденов А.Г.	Роль бокса в физическом развитии подростков: влияние на здоровье, мотивацию и социальную адаптацию.	8169
1940.	Жулсаитова Г.Е.	Жаһандану жағдайында қазақтың ұлттық сәндік қолданбалы өнерінің рөлі.	8171
1941.	Закутняя С. Н.	Этические аспекты организации и проведения сурдлимпийских игр: взгляд тренеров и спортсменов.	8174
1942.	Иванова Д.	Влияние волейбола на физическое и психологическое развитие подростков.	8180
1943.	Изтаев Н.А.	Кибер алаяқтыққа қарсы тұрудағы құқықтық зерттеу: заманауи тенденциялар және әлемдік тәжірибелер.	8183
1944.	Иргетаева Т.М.	Жасөспірімдер волейболы: болашақ чемпиондарды тәрбиелеуді жетілдіру.	8187
1945.	Ильясов Ә. Е.	Жоо - дағы дене шынықтырудағы денсаулық сақтау технологиясы.	8190
1946.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8192
1947.	Какен А.Д.	14-15 жас аралығындағы баскетболшылардың жылдамдық-	8195

		күш қабілеттерін дамыту әдістемесі.	
1948.	Какимжан Н.	Дене тәрбиесінің жаңа технология арқылы баланы оқыта отырып, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру.	8197
1949.	Күнтуған Ж.М.	Қазақстандағы ауа ластануы мен басқа да экологиялық аспектілеріне қатысты жаңа мемлекеттік құжаттарын талдау.	8201
1950.	Құрманова Ж. Қ.	Гендерные особенности судейства в волейболе: сравнительный анализ эффективности мужчин и женщин в роли арбитров.	8204
1951.	Касымова М.А.	Влияние карате на показатели выносливости у спортсменов 15–17 лет.	8208
1952.	Косенкова М.И.	Изменения в организме юношей и девушек в возрасте 18-23 года под влиянием силовых тренировок с отягощением.	8211
1953.	Лазарь Д. Д., Сериков Т.Р.	Формирование командной работы, через спортивные игры.	8214
1954.	Мамырхан Н.	Баскетбол секциясында шұғылданатын 12-13 жас жасөспірімдердің дене дайындығы мен функционалдық жағдайын дамыту әдістемесі.	8216
1955.	Мухтарова А.	Дене шынықтыру физиологиялық және биохимиялық негіздері.	8218
1956.	Mukhanova К.В.	The impact of sports on society.	8222
1957.	Нүсіпақын А.	Болашақ дене шынықтыру мұғалімінің әдістемелік белсенділігін арттыру жолдары.	8224
1958.	Нугманова Г. М.	Ұлттық ойындардың оқушыларға үйрете отырып, бала бойындағы негізгі қасиеттерінің дамыту ерекшелігі.	8227
1959.	Оразғалиев А., Маратов Ч.	Футбол и образование: совмещение спорта и учёбы.	8232
1960.	Нурмагамбетова К. К.	Спортивная акробатика и олимпийское движение: барьеры и перспективы включения.	8234
1961.	Петренко Д.	Особенности тренировочного процесса спортсменов по академической гребле.	8236
1962.	Подсухина Е.Е.	Особенности психологической подготовки связующего игрока в профессиональном волейболе.	8238
1963.	Рахимова Ж.	Реабилитация травм в волейболе.	8243
1964.	Ракишев Ж.С.	Көшбасшылық – жастардың жеке тұлғалық дамуының негізі.	8245

1965.	Рахимова Ж.	Профилактика и реабилитация в волейболе.	8247
1966.	Серікбай А.	Дене шынықтыру жаттығуларының оқушылардың ағзасына тигізетін әсері.	8250
1967.	Серікова З.Қ.	Джиу-джитсуда (файтинг) техникалық-тактикалық іс-қимылдардың оқу процесін құру ерекшеліктері.	8254
1968.	Серикбаев Б.Т.	Дене шынықтыру мен спортты дамытудың өзекті мәселелері, үрдістері мен перспективалары.	8257
1969.	Сирлибаев М.К.	Білім берудегі гендерлік көзқарас мәселелері бойынша дене шынықтыру мұғалімдерінің құзыреттілігін дамыту.	8259
1970.	Сұлтанов Б.Е.	Влияние сотрудничества с тренером на карьеру и достижение спортсмена.	8264
1971.	Сұңғатолла М.	Профилактика травм у юных баскетболистов: анализ наиболее частных повреждений и методы их предотвращения.	8266
1972.	Темірғали Т.А., Басшибаев А.А.	Травмы в греко-римской борьбе: причины и профилактика.	8269
1973.	Тасқын А.	Студент жастардың дене тәрбиесімен үнемі айналысулары салауатты өмір салтын қалыптастыру негізі.	8271
1974.	Темиргалиева С.Е.	Современные вызовы и перспективы развития системы образования и воспитания в республике казахстан.	8275
1975.	Тлемисова К.К.	Психология победителя: что отличает чемпионов в волейболе.	8278
1976.	Toleukhanova А.А.	Factors contributing to the termination of athletic careers among sports major students.	8282
1977.	Төрегелді А.	Дайындықтың бастапқы кезеңінде 9-10 жас қаратәшілерге спорттық қозғалыстарды үйретудің техникасы мен әдістемесі.	8284
1978.	Тюлюбаев Д.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	8286
1979.	Тюлюбаев Д., Кагенов А.	Физическое развитие детей 4–5 классов с использованием цифровых технологий в подвижных играх.	8288
1980.	Тюлюбаев Д.Б., Кагенов А.Р.	Психологическая подготовка спортсменов в тхэквондо: методы	8289

		повышения устойчивости к стрессу на соревнованиях.	
1981.	Тлеуберген А.Ж., Айтореева М.А.	Дене шынықтыру мен спорттың тұлға дамуына ықпалы.	8292
1982.	Умирова Д. Р.	Развитие двигательных навыков у детей младшего дошкольного возраста с помощью физкультурных праздников.	8294
1983.	Ушенина Е.С.	Оздоровительные физические упражнения при внутренних факторах риска у учащихся 9 классов.	8296
1984.	Ушенина Е.С.	Методы оценки психологического состояния спортсменов по пауэрлифтингу и их эффективность.	8302
1985.	Фарит Ж.	Әйелдердің еркін күресіндегі психологиялық қолдау мен қамтамасыз ету ерекшеліктері туралы.	8306
1986.	Хватюк Д.	Травмы в пауэрлифтинге: причина и профилактика№	8308
1987.	Шилибаев Н.А.	Орта мектеп жасындағы оқушылардың техникалық дайындағының әдістемелік ерекшеліктері.	8311
1988.	Шилибаев Н.А.	Спорттық ұйымдардағы қаржылық менеджмент.	8313

1. Анисимов, В. А. Психологическая подготовка спортсменов в условиях соревнований. — М.: Советский спорт, 2020.
2. Бондаренко, Ю. В. Психология спорта: теория и практика. — СПб.: Питер, 2021.
3. Кондаков, А. Ю. Эмоциональный интеллект в спорте. — Казань: Центр спортивной психологии, 2019.
4. Лурия, А. Р. Основы нейропсихологии. — М.: Академкнига, 2022.
5. Петрунин, А. А. Ментальные тренировки в единоборствах: методика и практика. — Екатеринбург: Спорт и личность, 2023.
6. Schmidt, R. A., & Wrisberg, C. A. Motor Learning and Performance: From Principles to Application. — Human Kinetics, 2021.

ӘОЖ 792.08.08:37:004

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУДЫҢ АДАМНЫҢ АҚЫЛ-ОЙ ҚЫЗМЕТІНЕ ӘСЕРІ

Дәуренбек Алданыш

mamurkulovrahat@gmail.com

«Дене шынықтыру және спорт» мамандығының 1-курс студентті,
Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.
Ғылыми жетекші – Р.Қ.Мамырқұлов

Негізгі дене шынықтыру - адамдардың өмірге керек қимылының ептілігі мен дағдысын қалыптастыру, дене қуаты қасиеттерін дамытыта отырып жинақтаған қасиеттерді, негізді, адамдардың өз мамандықтарына қолдануы. Еліміздегі негізгі дене шынықтыру жалпы білім беретін мектептерде, арнайы, жоғары оқу орындарында, оқу-тәрбие мекемелерінде дене тәрбиесі сабақтары, әр түрлі жаттықтыру түрлерінде жүргізіліп, адамдардың дене қуаты дайындығы деңгейін арттыруға, денсаулықтарын нығайтуға, жұмысқа ынтасын, төзімділігін дамытуға көмектеседі.

Қолданбалы дене шынықтыру - кәсіптік және әскери болып екіге бөлінеді. Ол өмірге аса қажет сан алуан қимыл-әрекеттерді игеруге, тәрбиесі арқылы әскери және азаматтық мамандықтарды жақсы меңгеріп, терең түсінуге бағытталады.

Сауықтыру – емдік дене шынықтыру, оның мақсаты адам ағзасы мүшелерінің ауырып, уақытша жоғалтып алған қызметтік мүмкіншіліктерін дене жаттығулары арқылы қалпына келтіру. Емдік дене шынықтыру бөлімдері емдеу орындарында, ауруханаларда, спорттық дәрігерлік мекемелерде қызмет атқара отырып, яғни сабақ арасында, жұмыста, қызметте және де күнделікті тұрмыста қолданылады.

Спорт – дене шынықтырудың бір саласы, әр түрлі жаттығулардың көмегімен жоғары жетістіктерге қол жеткізуге бағытталған, адамның жан дүниесін, дене қуаты қасиеттерін, қабілетін дамыту әрекеттері.

Дене шынықтыру қызметтеріне – арнайы(білімділік, қолданбалы, сауықтыру) және жалпы(молшерлік, эстетикалық, хабарлау, қарым-қатынас, тәрбиелік) бөлімдер жатады.

Білімділік қызметі - қозғалысқа үйрету арқылы, қимылдың ептілігі мен дағдысын қалыптастыру, дене шынықтыру саласында теориялық білім беру.

Қолданбалы қызметі-алдағы жұмысқа дайындау үшін қолданылатын арнаулы дене тәрбиесінің жүйесі.

Сауықтыру қызметі - дене тәрбиесі жаттығуларын қолдану арқылы белсенді демалыс ұйымдастыру, адам ағзасының ауырып, уақытша жоғалтқан қызметтік мүмкіншіліктерін қалпына келтіру, денсаулықтарын нығайту.

Мөлшерлік қызметі - адамның қимыл-әрекетін мөлшерлеген оқу бағдарламасы, президенттік сынамалар, спорттық дәрежеге жіктелуі (разрядтар, атақтар) мөлшерлерінен және дене қуаты дайындығын анықтайтын, бағалайтын сынақтарынан тұрады.

Эстетикалық қызметі - адамның әсемдікке деген құштарлығын, дене сымбаттылығын әсем қимыл, қозғалыс арқылы қанағаттандыру, яғни спортпен шұғылданады, жарыстарды көруге баруы.

Хабарлау қызметі - адамның денсаулығын сақтау, нығайту, спорттық шеберлікті жетілдіру жолдарын, әр түрлі жарыстар өтілуін ақпараттық құралдар арқылы халыққа хабарлау(теледидар, радио) және тарату(газет, журнал).

Қарым-қатынас қызметі – адамдардың бір-бірімен араласу, өзара түсінісу жолдары, яғни спорттық жаттықтыру, сабақтар және жарыстар адамдарды таныстырады, араластырады.Тәрбиелік қызметі – адамның адамгершілік, зейінділік, еңбек сүйгіштік, шыдамдылық, батылдық, отаншылдық қасиеттерін қалыптастыру.Дене шынықтыру және спорт теориясы мен әдістемесі пәні жоғары білімді дене шынықтыру және спорт мамандарын даярлайтын оқу пәндерінің ішіндегі негізгі пән.Дене шынықтыру және спорт теориясы мен әдістемесі пәні үш бөлімнен тұрады.

«Дене шынықтырудың теориясы мен әдістемесінің жалпы негіздері» - пән, негізгі ұғымдар, дене шынықтыру білімі мен тәрбиесінің әдістері, құралдары, қоғамдағы негізгі түрлері, қызметтері және дене қуаты қасиеттерін, осыған қатысты әр түрлі мәселелерге терең ғылыми теориялық түсінік беріп, олардың заңдылықтарын анықтайды, дене шынықтыру тәжірибесінде қалай пайдалану керек екенін оқытады.

«Дене шынықтыру теориясы мен әдістемесінің жас ерекшелігі негіздері» - мектепке дейінгі, мектеп жасындағы, арнайы, жоғары оқу орындары мен ересектердің дене тәрбиесінің негіздері жан-жақты талқыланып, әр түрлі жастағы адамдардың дене шынықтыру ерекшеліктерін, заңдылықтарын белгілейді, жүргізлетін сабақтардың мазмұнын, құрылымын, түрлерін, жоспарлауды, ұйымдастыру әдістерін, әдістемелерін оқытады.

Жастарымыздың дене белсенділігін дұрыс ұйымдастыру зорығудан және оның салдарынан қорғайды, жас ағзаны қалыптастырады, әрі нығайтады. Зорығу еңбек қабілетінің уақытша төмендеуімен – шаршаумен сипатталады. Аз уақыт тыныққан соң зорығу тез басылады. Бұл қалыпты физиологиялық күй, соның арқасында ағза әртүрлі жүктемеге бейімделеді.

Дене еңбегі ерік күшін, шыдамдылықты дамытатынын ұмытпаған жөн. Ақыл-ой қабілетінің жоғарғы қимыл белсенділігін де нығайтады. Ақыл-ой еңбегімен айналысатн адамдар гиподинамияға жиі ұшырайды. Гиподинамия кезінде жүректің қызметі әлсірейді, дене массасы артып кетеді, бұлшық ет жүйесі әлсізденеді. Қимыл белсенділігінің бұзылуы ағзаның жұқпалы ауруларға қарсы тұруын төмендетеді, жұмыс қабілетін нашарлатады. Тыныс алғанда жұтылған ауа құрамында оттегінің аз болуы жылдам шаршауға себеп болады. Сабаққа дайындалу кезінде үстел басында ұзақ отыру қанның және мидың оттегімен қамтамасыз етуін қиындатады. Ұзақ уақыт бір ғана түрдегі жұмыспен айналысу жүйке жүйесін біртіндеп тежейді. Сондықтан әрбір 45 минут сайын жұмыс қабілетін қалпына келтіру үшін үзіліс жасап отырған жөн. Егер адам шаршағаннан кейін күшін қалпына келтірмесе, онда зорығуы мүмкін. Әсіресе балалар ақыл-ойдың зорығуына бейім. Зорыққан кезде бас ауырады, айналады, әлсіздік пайда болады, ұйқы бұзылады, есте сақтау қабілеті төмендеп, ұмытшақтық пайда болады, адам ашуланшақ болады және т. б. Зорығуды болдырмау үшін тиімді күн режимін сақтау керек, яғни белсенді қимылдау, дұрыс тамақтану, сабақты уақытымен орындау, мектептегі үзіліс кезінде белсенді тынығу және таза ауада тынығу қажет. Гигиенашылардың зертеулеріне қарағанда күндізгі уақыттың 82-83

процентін оқушылар қимыл-қозғалыссыз өткізгендігін көрсетті. Ал дене шынықтыру сабағы оқушының қажетті тәуліктік қозғалыстың 11-12 процентін ғана өтейді. Сондықтан үйдегі және мектептегі сабақ басталардағы жаттығула, сабақ үстіндегі физкультпаузала, денешынықтыру сабағындағы жоғарғы белсенділік, үзілістегі қимыл ойындары және таза ауадағы ойындар ақыл-ой қабілетін жақсартады. Зорығудан сақтану үшін жағымды көңіл-күй мен мектепте және үйде айналадағылармен жақсы қарым-қатынаста болу да маңызды.

«Адамның ақыл-ой және дене дамуының арасында тығыз байланыс бар. Ақылдың өсуіне дамуына сәйкес дененің де дамуын талап етеді және керісінше біржақты тек денені дамыту ақыл-оймен жеткіліксіз тексерілмеген және бағытталмаған іске ұрындырады», - деп жазды көрнекті ғалым П.Ф.Лесгафт.Мықты денсаулықты, қозғалыс мәдениетін, дене жетілуін қамтамасыз ететін дене тәрбиесі жүйесі ақыл-ой, жұмыс қабілеттілігі үшін күш беру көзі болып табылады. Ақыл-ой тәрбиесінің мазмұнында өзара байланыстағы білім беру жақтары айырмаланады. Шынығудың ағзаға әсері және негізгі ұстанымдары.Шынығу – бұл адам организмінің қоршаған орта жағдайларына төзімділігін, сондай-ақ оның қуаты мен жұмыс қабілетін арттыруға арналған шаралар жиынтығы. Шынығу – бұл организмді қорғау және бейімдеу үшін табиғи жағдайларды пайдалану. Мысалы организмнің суыққа төзімділігін арттыру кезінде алғашқыда терідегі қан-тамырлар тарылып, тері бозарады. Мұнымен қатар жүрек қағысы жиілеп, адам қалтырайды жаурайды.Шынықтыру шараларын үнемі орындау арқылы организмді шынықтыруға болады. Шынықтыру кезінде организмнің қорғаныс күштері нығаяды. Шынықтыру шараларының қарқыны мен ұзақтығы әркімге жеке таңдалады.

Шыныққан адам жоғарғы өмірлік күйін иеленеді, ауруға шалдықпайды, кез-келген жағдайда сабырлық сақтауға қабілетті, ріх сергектігі жоғары. Көбінесе жүйелі шынығу жаттығулары тиімді ір түрлі климат факторларында қолдану олардың жасына қарамастан денсаулық жағдайына бос болмауына байланысты.

Шынығудың мынадай мағынасы бар:

- организмнің қорғаныс күштері мен түрлі ауруларға төзімділігін арттырады;
- жұмыс қабілетін көтеріп, сезім реңін қалпына келтіреді;
- адамның еріктік қабілетін тәрбиелеп, мақсатқа жетуге талпындырады;
- адамның еріетілік қабілетін тәрбиелеп, мақсатқа жетуге талпындырады;
- организмдегі алмасу барысын жақсартады;
- ауа райындағы түрлі өзгерістерге және климаттық жағдайларға бейімделу барысын тездетеді;

Шынығудың негізінде белгілі бір ұстанымдар алынған.

1.Жүйелілік – шынығу кез-келген жағдайда және ауа райы қандай болғанда да жүйелі түрде жүргізілуі керек. Дәл осы жүйелілік ағзаның шыныққандық күйін сақтай алады. Өйткені шынығу шараларын тоқтатқаннан кейін 2-3 апта өткенде, ал балаларда одан да тез, шыныққандық күйі жойылды.Шынығуды тоқтату міндетті түрде ағзаның ауруларға және сыртқы ортаның жағымсыз жағдайларына төзімділігінің төмендеуіне әкеп соғады.

2.Біртіндеушілік – шынығудың шарттарының бірі, мұнда шынықтыру күшінің әсері біртіндеп арттырылуы тиіс. Мысалы, құйылатын судың температурасы біртіндеп төмендетіледі, ауа және күн ванналарының ұзақтығы біртіндеп арттырылады, серуендеу уақыты біртіндеп ұзартылады.

3.Бірізділік – ағзаның өз қызметін жақсы арттыруына аз тітіркендіргіштің жәрдемдесетінін, ал шектен тыс күштілері, керісінше зорықтыратынын ескерген дұрыс. Жаңа емшараны, жаңа әдісті қабылдас бұрын жеңіл емшаралар арқылы ағзаны алдын-ала жаттықтыру керек.

4.Жеке-даралық адамның жеке-дара ерекшеліктері және оның денсаулығының күйі міндетті түрде ескеріледі. Шынығуды бастар алдында дәрігердің кеңесі қажет, әрі қарай денсаулық пен көңіл-күйді қатаң бақылап отырған жөн.

Дене шынықтыру және терморегуляция. Аранаулы түрде жүргізілген ғылыми зерттеулердің қортындысына қарағанда, спортшылар әлемде кездеспейтін рекортарды жасайды. Оның себебі

арнаулы түрде жаттығу мен ағзаның ерекше әсерінен екені анықталады. Адам ағзасында шек жоқ екені байқалады. Әдетте жай уақытта жасай алмайтын нәрселерді қиналған, күйзелген кезде адам тез жасайды да өзі қайран қалады. Адам ағзасы -86 градусқа жететін суықтыққа +50 градус ыстыққа шыдай алады. Мұндай жағдайға шыдау үшін арнаулы жаттығулар жасау керек.

Денені шынықтыру дегеніміз – кез келген физикалық жаттығу. Оның белгілі заттылықтары принциптері болады. Осы принциптер мен заңдылықты сақтай отырып, адам айналыны қоршаған сыртқы орта факторларының зиянды әрекетін жеңе алады.

Өте жақсы дене шынықтыруды өткізу үшін ең алдымен терморегуляцияның механизмін білу керек. Жер бетіндегі барлық ағзалар айналыны қоршаған орта факторларының әсер етулеріне байланысты екі топқа бөлінеді. Бірінші топқа жататындар ағзалар – суық қандылар, өздеріне қажетті температураны сыртқы ортадан алып отырады (пойкилотермдер). Екінші топтағы жануарлар – жылы қандылар (гомонтотермділер). Осыған орай бірнеше сауал туындайды. Адам денесінде әртүрлі органдарында температураның мөлшері қандай. Арнайы жүргізілген зерттеулерге қарағанда, адам денесінің температурасы тұрақты болады деп айту салыстырмалы түрде айту деп ұғыну керек. Адам денесінің ашық болуы айналадағы температураның әсеріне қарай тез төмендеп кетеді. Ал жабық денедегі температура онша өзгеріске ұшырамайды. Дененің температурасының ауытқуы тәулік бойы үнемі өзгеріп отырады. Температураның өзгеруі киген киімге байланысты. Ауыр жұмыс істеген адамның температурасы үнемі өзгеріп тұрады. Спортшылардың дене температурасы әртүрлі болып ауытқиды. Температураның өзгеруіне ағзаның физиологиялық жағдай, әйел адамдардың жүкті болуына байланысты. Дененің температурасы тәулік бойында 0,5-0,7 градусқа ғана өзгереді. Дененің температурасы кешке қарай сағат 16-18-де өте жоғары деңгейге көтеріледі.

Денені шынықтыру адамның күш-жігер қабілетін дамытып, денсаулығын жақсартады. Дене шынықтыруға дене тәрбиесі, арнайы ғылыми білім, спорттағы табыстар жүйесі енеді. Дене шынықтыру еңбек пен тұрмыс гигиенасы, демалыс және еңбектің дұрыс режимін, сонымен бірге денсаулықты нығайтып, шынықтыру үшін күн мен ауаны және суды тиімді пайдалану тәсілдерін қамтиды. Дене шынықтырудағы мазмұны мен қолдану әдістері қоғамдық қатынастардың өзгеруіне тікелей байланысты. Республикамызда көптеген спорттық орындар бар. Экономикалық жағдайымыздың жақсаруына айналысты дене шынықтыру орындары жылдан-жылға көбейе түсуде. Өйткені спортқа деген құмарлық өте көп.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Василькова Ю.В. Методика и опыт работы социального педагога. – М., 2013.
2. Гурьянова, М.П. Сельская школа и социальная педагогика. – Мн., 2014.
3. Социальная педагогика: Курс лекций / под ред. М.А. Галагузовой. – М., 2014.
4. Сухова Е.И. Социальная педагогика. М.: Юрайт, 2015.
5. Столяренко Л.Д. Социальная педагогика. Учебное пособие для бакалавров. М.: Дашков К., 2014.
6. Шакурова, М.В. Методика и технология работы социального педагога. – М.: Академия, 2016

УДК 796.853.23:159.922.6

БЕС АСЫҚ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ОЙЫНЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАЗІРГІ ҚОҒАМДАҒЫ МАҢЫЗЫ ТУРАЛЫ

Достов Ислам Бактыбаевич

d_islam05@mail.ru